

غزل فارسی علامه اقبال

علامه محمد اقبال متوفی بسال ۱۹۳۸ یکی از آن چهره‌های درخشانی است که تفحص و تأمل درباره وی و آثارش هیچگاه کهنه نخواهد شد. به تازگی در سلسله انتشارات اقبال آکادمی پاکستان، کتابی در ۱۹۲ صفحه در قطع وزیری کوچک به طبع رسیده است که مباحث نوی را در رابطه با اشعار این فیلسوف می‌گشاید. غزل فارسی علامه اقبال، عنوان کتابی است که در پنج بخش توسط پروفیسور محمد منور در زبان اردو نگارش یافته و خانم دکتر شهین دخت مقدم صفیاری آن را به زبان فارسی برگردانده است.

مترجم، گذشته از شرح مختصر مرتبه و مقام اقبال که در ابتدای کتاب آورده، در برخی موارد دریاورقی‌ها به تحشیه و توضیح بعضی از کلمات و عبارات مؤلف پرداخته است. گفتارش از دکتر خواجه عبدالحمید عرفانی و پروفیسور محمد صدیق شبلی و مقدماتی از مؤلف و مترجم، که خود حاوی اطلاعاتی سودمند برای خواننده است، ۵۴ صفحه کتاب را دربر می‌گیرد. اسلوب‌های شعری اقبال با خواجه شیراز و نظیری نیشابوری و مولوی معنوی و امیر خسرو دهلوی و بابا افغانی شیرازی و میرزا غالب دهلوی و فخرالدین عراقی و عرفی شیرازی و عبدالقادر بیدل مباحثی است که مؤلف کتاب بدان پرداخته و مرتبه نفوذ کلام و تیرگی‌های سبک این شعرا را در شعر اقبال مشخص می‌کند و بخصوص بر تأثیر اسلوب حافظ بر کلام اقبال تأکید می‌ورزد و در این زمینه گفتاری مطلوب و محققانه انشاد می‌کند. وی همچنین به مقایسه مختصری از کلام اقبال با شعرای فارسی‌گوی دیگر می‌پردازد و سعی می‌کند همراه با شواهد شعری معلوم دارد اقبال چند غزل در تتبع چه شعریابی سروده است و موقعیت ادبی وی از لحاظ سبک‌های موجود چگونه است و به هر حال اقبال را صاحب سبکی معرفی می‌کند که اسلوبش در غزل از دیگر سبک‌ها ممتاز و خود سبک خاصی است که سبک اقبال نام یافته است.

مؤلف بخصوص در فصل "علامه اقبال و خواجه شیراز" ضمن بررسی جنبه‌های لطیفی از تأثیراتی که اقبال از حافظ پذیرفته به بیان نمونه‌ها از شعر اقبال می‌پردازد که در زمان حیات شاعر هنگام چاپ دستخوش تصرف و تغییر گشته بود و ماهیت اصلی اندیشه شاعر را تغییر داده است. اطلاع بر این نکات برای همه کسانی که علاقمند به بررسی در اشعار و افکار اقبال هستند، بسیار ارزنده است.

میزان مطالعات و آشنایی اقبال به غزل فارسی و نفوذ این نوع شعر در قلب و روح وی و آغاز شعرگویی اقبال به زبان فارسی همراه با معلوماتی مفید در رابطه با موقعیت اجتماعی - سیاسی زمان اقبال، مباحث دیگری است که در این کتاب مطرح شده است.

امید داریم که اهل مطالعه و تحقیق و تفحص درباره علامه محمد اقبال و مربیان وی نظیر حافظ و مولوی، سرانجام در زندگی خصوصی و اجتماعی خود از آثار آنان تأثیر بسزا بگیرند چنان که تأثیرپذیری از نوشته‌های آن بزرگواران در رفتار و کردار سنجیده‌شان گردد.

توفیق مؤلف و مترجم کتاب و سایر دست‌اندرکاران طبع و نشر کتاب و سایر خدمتگزاران علم و فرهنگ را از خدای بزرگ مسألت دارم.

قاسم صافی

دی ماه ۶۶

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی